

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE

Komisija za varstvo gorske narave

Seminarska naloga

SPOMIN NA VELIKONOČNICO

Mentor: prof. dr. Nejc Jogan

Avtorica: Klavdija Čoh

Rogaška Slatina, avgust 2023

KAZALO

1.	UVOD.....	3
2.	O VELIKONOČNICI	4
3.	INTERVJUJI Z IZBRANIMI SOGOVORNIKI	6
3.1	Prvi intervju: dr. Jože Lipnik (88 let; dat. int.: 18. 7. 2023)	6
3.2	Drugi intervju: Ivo Borovnik (ok. 65 let; dat. int.: 18. 7. 2023)	7
3.3	Tretji intervju: Fanči Justin (70 let; dat. int.: 19. 7. 2023)	8
3.4	Četrti intervju: Danica Padjan (83 let; dat. int.: 21. 7. 2023)	9
3.5	Peti intervju: g. Jože Erjavec (66 let; dat. int.: 27. 7. 2023)	10
3.6	Šesti intervju: ga. Zinka Berk (ok. 67 let; dat. int.: 28. 7. 2023)	11
3.7	Sedmi intervju: g. Janko Kovačič (67 let; dat. int.: 04. 08. 2023)	12
4.	PRIMERJAVA INTERVJUJEV	14
4.1	Podrobnejša členitev odgovorov na vprašanja	14
5.	ZAKLJUČEK.....	18
6.	LITERATURA	20

1. UVOD

V tej seminarski nalogi se bom posvetila temi varovanja gorske narave, z osrednjim poudarkom na varovanju in ohranjanju redke cvetlice, znane kot velikonočnica. Kot bodoča varuhinja gorske in zavestna Slatinčanka sem se odločila posvetiti tej – za naše kraje – pomembni rastlini in preučiti, kako smo se v preteklosti trudili ohranjati njen obstoj ter kako bi lahko v prihodnje s svojimi prizadevanji še naprej skrbeli za ta naravni biser.

Velikonočnica s svojo edinstveno lepoto in krhkostjo že dolgo predstavlja simbol gorskega okolja in sožitja z naravo. V tej nalogi bom navedla intervjuje z izkušenimi starejšimi planinci, ki so preko svojih dragocenih izkušenj in spominov razkrili, kaj velikonočnica pomeni zanje in kako so se v preteklosti ukvarjali z varovanjem te redke rastline. Njihove zgodbe in vpogledi v tematiko so tako strokovni kot tudi čustveni in jasno pričajo o tem, kako tesno so planinci že od nekdaj povezani z gorskimi habitati in njihovo biodiverziteti.

Moja odločitev, da se kot bodoča varuhinja gorske narave posvetim raziskovanju velikonočnice, izvira iz njenega izjemnega pomena za razvoj Krajinskega parka Boč ter zaskrbljujočega trenda postopnega izginjanja te izjemno dragocene cvetlice. Krajinski park Boč predstavlja enega najbogatejših in najbolj raznolikih gorskih ekosistemov, ki slovi po svoji biotski raznovrstnosti in izjemni lepoti. Velikonočnica, kot ena izmed ključnih vrst v tem ekosistemu, pa igra pomembno vlogo pri ohranjanju ravnovesja in biodiverzitete na tem območju.

Namen intervjujev je bil prikazati, kako lahko z združenimi močmi nadaljujemo njihovo dediščino in tudi mi postanemo odgovorni varuhi sedanjosti, ki se trudijo zaščititi ne le velikonočnico, temveč tudi vse druge vidike žive in nežive narave, ki so del gorskega ekosistema.

Želim si, da bi ta seminarska naloga bila vir navdiha za nas in prihodnje rodove, da bomo vedno spoštovali in cenili gorsko naravo ter si prizadevali za njeno trajno ohranitev. S poglobljenim razumevanjem preteklosti in zavedanjem o pomembnosti varovanja v prihodnosti bomo lahko soustvarjali boljšo prihodnost za gorske habitate in vse prebivalce, ki v njih bivajo.

2. O VELIKONOČNICI

Območje Boča je znano predvsem po najbolj znani slovenski populaciji velikonočnice (*Pulsatilla Grandis*). Njeno pomladno cvetenje privabi obsežno medijsko pozornost, zlasti med planinci, ki jo s ponosom omenjajo v različnih zapisih. V Sloveniji ta vrsta raste na zahodnem robu kontinentalnega (pontsko-panonskega) areala, kar pomeni, da so populacije na tem robu bolj ranljive in občutljive na naravna nihanja. To je še posebej očitno pri vrstah suhih travnikov, ki so zaradi sprememb v kmetijski praksi povsod izjemno ogroženi. Na žalost se zdi, da se zgodba velikonočnice na Boču približuje svojemu žalostnemu koncu, saj populacija že desetletja neprekinjeno upada. (Jogan, 2020)

Velikonočnica je redka in ogrožena vrsta v naši flori. Zakonsko je zaščitena že od leta 1949 ter uvrščena na Rdeči seznam ogroženih praprotnic in semenk SR Slovenije, prav tako pa v Uredbo o ogroženih rastlinskih in živalskih vrstah, kjer spada med prizadete vrste, kar pomeni, da gre za eno najbolj ogroženih vrst. Rastlina začne cveteti zgodaj spomladi, od februarja (na nižjih nadmorskih višinah, kot sta na primer Boletina in Zlateče) do maja (na Boču) (Škornik in sod., 2004).

Velikonočnica je trajnica s trdno valjasto koreniko, ki se usmerja navpično v tla. Ta korenika je zunaj obarvana rjavo, znotraj pa ima rumenkasto barvo. Listi te rastline se razvijejo po cvetenju – med zorenjem plodov. Njihova zgornja stran je temno zelena, medtem ko je spodnja stran blede zelena in v zgodnji fazi rasti močno dlakava. Steblo te rastline je okroglo, pokončno, nerazvejano in prekrito z dlakami; med zorenjem plodov zraste od 45 do 60 cm visoko. Cvet velikonočnice je pokončen in zvonast ter sestavljen iz šestih svetlo vijoličastih cvetnih listov, ki so na zunanji strani prekriti s svilnatimi dlačicami, in številnih rumenih prašnikov ter pestičev z dolgimi vratovi. Cvetni brst, ki je običajno na koncu poganjka, razvije cvetne liste že konec poletja in jih zaščiti pred zimo z gosto dlakavo ovojnico, ki vsebuje ostanke listov iz prejšnje sezone. (Škornik in sod., 2004)

Hkrati s cvetenjem se razvijajo tudi pritlični listi, ki so sprva enako dlakavi kot preostala rastlina, vendar sčasoma ogolijo. Te liste odlikuje večja fotosintetska površina v primerjavi s tremi ovršnimi listi, kar je ključnega pomena za shranjevanje hranil v koreniki za naslednjo pomlad. Ti listi preživijo vse do konca vegetacijske sezone. Razlika med zahodnoevropsko navadno velikonočnico in našo podvrsto je ravno v času razvoja teh pritličnih listov, saj jih zahodna oblika razvije že pred cvetenjem. V naši podvrsti je tudi manj segmentov na vsakem listu, običajno med (30) 40–50 (70) segmenti, ki so široki od 2 do 3 mm (Jogan, 2020).

Izpostavljenost teh pritličnih listov ustreznim svetlobnim pogojem je ključnega pomena. Pretirano zasenčenje zaradi višjih rastlin jim lahko škodi, kar se pogosto pojavi zaradi pozne košnje. Prav tako jim lahko škoduje mehanska poškodovanost listov zaradi neselektivne zgodnje košnje ali paše neselektivnih živali. Dolgoročno jim škodujejo tudi ostanki posušenih in trohnečih rastlin zaradi mulčenja ali pomanjkanja košnje prejšnje leto. Optimalna uporaba habitatov s prisotnostjo velikonočnice se je izkazala v paši ovc (ali kuncev, ki pa jih pri nas ni), saj te živali izvajajo selektivno pašo, se izognejo strupenim listom velikonočnice in raje pasejo okoliško rastlinje. Opazili so, da populacije navadne velikonočnice najboljše uspevajo na travnikih z rastlinami visokimi od 5 do 10 cm, medtem ko višje rastline nad 15 cm dolgoročno škodijo velikonočnici. Čeprav je petletna prekinitev paše močno zmanjšala cvetenje, pa so vegetativne

rastline ostale nepoškodovane. Zato bi lahko organizirali pašo na nekajletnih intervalih, vendar neredna in neustrezna paša običajno škoduje populacijam navadne velikonočnice. (Jogan, 2020)

Najbolj prepoznavno rastišče velikonočnice v Sloveniji se nahaja na Boču blizu Sv. Miklavža. H. Schaftlein, amaterski botanik iz Gradca, jo je prvič opazil leta 1928, medtem ko jo je V. Petkovšek neodvisno odkril leta 1937. Žal so se razmere na tem območju dramatično poslabšale po letu 1956, ko je bilo rastišče še skoraj nedotaknjeno. Trganje, izkopavanje in neustrezna nega travnišč na rastišču in v okolici so pripeljali do tega, da je velikonočnica omejena na majhno območje na vrhu hriba, ki ga ograjuje lesena ograja in obdajajo intenzivno gnojene travniki. Kljub prepovedim, ki so vključevale tudi košnjo in pašo na tem območju, so se na že omejeni površini pojavile rastline, značilne za zaraščanje, kot je na primer resa, kar je še dodatno omejilo razmnoževanje velikonočnice. Prav tako so drugi neustrezni posegi na suhih travniščih v okolici, kot so nepravilna košnja, gnojenje in spreminjanje travnikov v njive, preprečevali širjenje te rastline. (Škornik in sod., 2004)

Na žalost je prihodnost te populacije zelo pesimistična. V zadnjih letih je to rastišče, predvsem zaradi medijske pozornosti, postalo vse bolj priljubljeno med obiskovalci. Kljub prizadevanjem za zaščito velikonočnice, vključno z ograjo in informativnimi tablam na travniku, obiskovalci še vedno neustavljivo trgajo, izkopavajo in poškodujejo rastišče. Tudi če bi v prihodnje omejili obveščanje in oglaševanje ogleda velikonočnice v medijih med cvetenjem, je že tako široka prepoznavnost te rastline med ljudmi verjetno ne bi zmanjšala. Morda bi k zmanjšanju priljubljenosti in želje po pridobitvi te rastline za domači vrt prispevalo bolj objektivno poročanje, ki bi poudarilo, da velikonočnica raste le na slovenskem ozemlju in nikjer drugje na svetu. (Škornik in sod., 2004)

3. INTERVJUJI Z IZBRANIMI SOGOVORNIKI

3.1 Prvi intervju: dr. Jože Lipnik (88 let; dat. int.: 18. 7. 2023)

Dr. Jože Lipnik, upokojeni univerzitetni profesor slovenskega jezika in književnosti, je že od mladosti globoko povezan z velikonočnico ter varovanjem narave.

KČ: Kako doživljate velikonočnico in kaj vam osebno pomeni?

JL: Žal me skrbi, da velikonočnica izumira, in da ne bomo uspeli preprečiti njenega izginotja. V preteklosti so ljudje govorili o zdravih lastnostih korenine velikonočnice, ki naj bi pomagala ženskam, ki niso mogle imeti otrok, in so jo zato izkopavali in kuhali čaj. Veliko velikonočnic je bilo izkopanih. Kljub temu si želim, da bi še naprej obstajala, še posebej za naše zanamce. Pred približno 25 leti sem peljal gor poljskega veleposlanika, ki si je želel ogledati to avtohtono rastlino, a sva našla samo še en cvet, pa še ta je bil že odcvetel. Sicer pa je bil zelo navdušen nad njo.

KČ: Ali ste seznanjeni z varstvenim režimom, ki ureja varovanje velikonočnice?

JL: Da, seznanjen sem z varstvenim režimom, ki pa žal ne pokriva nočnih ur. Ponoči ni nikogar na območju, zato lahko kdorkoli pride in jo izkoplje ali odtrga.

KČ: Se je ta varstveni režim skozi leta bistveno spremenil?

JL: Ja, na začetku, ko sem začel obiskovati Boč pred 70 leti, velikonočnica ni bila varovana. Stvari so se potem spremenile pred približno 25 do 30 leti, ko je postala znana kot edinstvena avtohtona rastlina pri nas. Takrat so se ljudje začeli zanimati zanjo in so v množicah obiskovali Boč. V tem času se je začelo tudi njeno varovanje in vzpostavitev muzeja.

KČ: Menite, da je velikonočnica danes ustrezno zaščitena, kako bi vi uredili njeno varovanje?

JL: Mislim, da bi postavitev visoke ograje preprečila dostop divjim živalim in ohranila območje nedotaknjeno. Vendar bi bilo vprašanje, ali bi to okolje še vedno ustrezalo rasti velikonočnice. Načeloma je treba okolje zaščititi, saj je velikonočnica nekoč rasla na rastišču vse do Planinskega doma. Nato pa so imeli pašno skupnost oz. zadrugo, ki je pasla krave, in prostor velikonočnice se je zmanjšal na zgolj štiri are.

KČ: Bi bilo treba že mlade v šolah ozaveščati o ustreznem ravnanju z zaščitnimi rastlinami?

JL: Seveda, otroci bi morali biti poučeni o zaščitnih rastlinah, kako jih varovati, in da jih ne smejo trgati. Prav tako bi morali opozarjati tudi druge ljudi, da rastlin ne uničujejo.

KČ: Kako bi vi uredili varstveni režim velikonočnice glede na vaše izkušnje?

JL: Glede na obstoječo situacijo z ograjo in fizičnim varovanjem, ne vidim veliko možnosti za

dodatne spremembe. Največji uspeh bi bil dosežen, če bi ljudje pustili velikonočnico na miru in jo opazovali zgolj od daleč.

3.2 Drugi intervju: Ivo Borovnik (ok. 65 let; dat. int.: 18. 7. 2023)

G. Ivo Borovnik je varuh gorske narave pri Planinskem društvu Poljčane in ima ključno vlogo pri varovanju velikonočnice.

KČ: Kako doživljate velikonočnico in kaj vam osebno pomeni?

IB: Velikonočnica me osrečuje, ko vidim, da spomladi bogato zacveti in ima več cvetov kot prejšnje leto. V preteklosti je bilo na Boču toliko cvetov velikonočnice, da so bregovi bili prekriti z vijolično barvo. Vendar se je število velikonočnic zmanjšalo zaradi vremenskih sprememb in spremenjene zemlje. Pozimi je manj snega, temperature so višje in spomladi je premalo žuželk, da bi jo oprasile. Ljudje so pripovedovali, da so zeliščarke izkopavale velikonočnice in z njihovo pomočjo pripravljale napoje za splav. Ne vem, ali je to res ali ne, ampak velikonočnica je res strupena.

KČ: Ste seznanjeni z varstvenim režimom, ki ureja varovanje velikonočnice?

IB: Seveda, vsako leto organiziram varovanje velikonočnice. Ljudje so že tako navajeni, da me kar sami pokličejo v času, ko bi morala cveteti, in jih razporedim na stražo.

KČ: Se je ta varstveni režim skozi leta bistveno spremenil?

IB: Spomnim se, da smo začeli nadzirati velikonočnico v osemdesetih letih. Na začetku smo bili tam le nekaj ur, vendar so jih ljudje izkopavali, sadili in nato prodajali obiskovalcem, ki so prišli gor. Kasneje smo zato vztrajali dlje časa, da so imeli manj možnosti za izkopavanje. Skozi čas smo varovanje še poosttrili.

KČ: Menite, da je velikonočnica danes ustrezno zaščitena, kako bi vi uredili njeno varovanje?

IB: Mislim, da je dobro zaščitena, ne vem, kaj bi še lahko storili. Mogoče bi pripomogla postavitve kakšne kamere, vendar je vprašanje, ali je to skladno z zakonodajo.

KČ: Bi bilo treba tudi mlade že v šolah ozaveščati o ustreznem ravnanju z zaščitnimi rastlinami?

IB: Da, v našem planinskem društvu v samo izobraževanje vključujemo tudi vrtce, kjer otroke že v zgodnjih letih učimo o varovanju rastlin. Šole pa zadnja leta otroke peljejo na ogled in jih na kraju samem poučijo o varovanju rastlin.

KČ: Kako bi vi uredili varstveni režim velikonočnice, glede na vaše izkušnje?

IB: Varovanje bi morali nadaljevati enako kot doslej, vendar bi morali imeti več avtoritete, saj nas včasih ne jemljejo resno in nas celo napadajo, zaradi česar smo že klicali policijo. Poskusiti bi morali tudi vzgojiti nove sadike in jih posaditi, saj bi jih tako bilo več in ne bi bile tako ogrožene. Sam sem poskusil posaditi semena, vendar na žalost do sedaj niso vzkli.

3.3 Tretji intervju: Fanči Justin (70 let; dat. int.: 19. 7. 2023)

Ga. Fanči Justin iz Planinskega društva Kostrivnica je planinka in strastna naravovarstvenica, ki vsako leto varuje velikonočnico.

KČ: Kako vi doživljate velikonočnico oziroma kaj vam osebno pomeni?

FJ: Velikonočnica mi je blizu, saj jo imamo tu na našem Boču, kjer jo vsako leto hodimo varovat in se jo trudimo ohraniti za prihodnje generacije. Govorila sem s starejšim domačinom, ki mi je pripovedoval o preteklosti. Nekoč so na tem delu Boča bili pašniki, celotno pobočje proti stolpu je bilo prekrito z velikonočnicami. Vendar je neka zeliščarka redno izkopavala velikonočnico in iz korenin pripravljala zvarke za ženske, ki so želele splaviti. Po njegovih pripovedih je ta ženska izkoreninila velik del velikonočnice na tem območju.

KČ: Ste seznanjeni z varstvenim režimom, ki ureja varovanje velikonočnice?

FJ: Seveda, saj tudi mi iz društva pomagamo varovati velikonočnico. Skupaj z drugimi društvi smo organizirali izobraževanje za naravovarstvenike, kar je bil pravi projekt. Po končanem izobraževanju smo se spraševali, kaj naprej. Tako smo se odločili, da se društva povežemo in organiziramo naravovarstvene izlete, kjer poskušamo članom približati pomen varovanja narave. Na začetku smo jih vodili v parke, da smo jim pokazali, zakaj je varovanje rastlin in narave pomembno. Odzivi so bili zelo pozitivni, zato smo s časom uvedli dva izleta, ki sta namenjena izobraževanju o naravi.

KČ: Se je ta varstveni režim po vaših opažanjih skozi leta bistveno spremenil?

FJ: Da, zagotovo se je. Ko smo ugotovili, kaj se dogaja na Boču, in videli, kako se poljčansko društvo trudi, smo se odločili, da jim pomagamo pri varstvu. Na začetku smo imeli kar nekaj težav, a smo jih sproti reševali. Spomnim se enega dogodka, ko je prišel kombi z moškimi, ki sem jih poznala, in so me opazili na straži. Takoj so sedli v kombi in odpeljali, verjetno so prišli izkopavat velikonočnico. Tudi med varovanjem sem imela neprijetne izkušnje, ko sem morala opozarjati nesramne obiskovalce, včasih tudi večkrat.

KČ: Menite, da je velikonočnica danes ustrezno zaščitena, kako bi vi uredili njeno varovanje?

FJ: Mislim, da je v veliki meri zaščitena, saj je postavljena ograja in imamo organizirano varovanje

med njenim cvetenjem. Pomembno pa je, da ljudi še bolj ozaveštimo glede varovanja narave, morda bi bilo potrebnega več oglaševanja, da bi se ljudje začeli zavedati, kako pomembno je to.

KČ: Bi bilo treba tudi mlade že v šolah ozaveščati o ustreznem ravnanju z zaščitnimi rastlinami?

FJ: Seveda, moramo jih naučiti, kako se pravilno obnašati v naravi in varovati rastline, čistiti smeti za sabo ter pobirati tuje smeti, če jih najdejo. Dobrodošli bi bili tabori v naravi, da otrokom na licu mesta pokažemo, kako se obnaša spoštljivo do narave.

KČ: Kako bi vi uredili varstveni režim velikonočnice, glede na vaše izkušnje?

FJ: Menim, da je varstveni režim trenutno dobro organiziran, saj imamo postavljeno ograjo in organizirano varovanje med cvetenjem. Več pa ne moremo narediti, saj nimamo pooblastil za ukrepanje proti neuvidevnim obiskovalcem. Pomembno je, da še naprej sodelujemo in si prizadevamo za varovanje te čudovite rastline.

3.4 Četrty intervju: Danica Padjan (83 let; dat. int.: 21. 7. 2023)

Ga. Danica Padjan je varuhinja gorske narave, ustanoviteljica sekcije "Polžki" in dobitnica najvišjega priznanja Planinske zveze Slovenije.

KČ: Kako vi doživljate velikonočnico oziroma kaj vam osebno pomeni?

DP: Včasih sem veliko hodila gor na Boč in bila vedno malo žalostna, ko sem videla, da je vsako leto manjša populacija velikonočnice.

KČ: Ste seznanjeni z varstvenim režimom, ki ureja varovanje velikonočnice?

DP: Ja, saj hodim gor na Boč iz Poljčan, kjer to organizirajo. Pokličejo me in potem sva dva, ki cel dan dežurava. Prihajajo različni ljudje in doživljaš razne stvari. Nekateri pridejo gor in se kar zaletijo noter na rastišče, kljub temu da piše, da ni dovoljeno hoditi znotraj ograje. Potem pa še vpijejo na nas, zakaj jim tega ne dovolimo. Vedno je bolje, če sva dva na straži.

KČ: Se je ta varstveni režim po vaših opažanjih skozi leta bistveno spremenil?

DP: Da, spreminjal se je. Zadnjih nekaj let smo gor skoraj štirinajst dni, če je nujno, tudi kaj več, dokler velikonočnica ne odcveti.

KČ: Menite, da je velikonočnica danes ustrezno zaščitena, kako bi vi uredili njeno varovanje?

DP: Ne moreš je drugače zaščititi. Če jo kdo želi izkopati, bo prišel podnevi, si jo pogledal, potem pa prišel ponoči in jo izkopal. Jaz tega ne bi toliko razglašala, raje bi jo skušala skriti. Sedaj pa po

radiu obveščajo ljudi, da na Boču cveti velikonočnica, in potem pridejo cele kolone ljudi. Mogoče se ne bi smelo kositi in grabiti, ampak bi jo pustili, da raste kot včasih.

KČ: Bi bilo treba tudi mlade že v šolah ozaveščati o ustreznem ravnanju z zaščitnimi rastlinami?

DP: Ja, fino bi bilo, da bi že v vrtcu in šolah predavali o zaščitnih rastlinah, da bi otroci vedeli, kako se obnašati, ko bi prišli do takšne rastline.

KČ: Kako bi vi uredili varstveni režim velikonočnice, glede na vaše izkušnje?

DP: Jaz bi jo pustila takšno, kot je zdaj, saj bi bilo težko kaj velikega spreminjati. Ograja je postavljena, mi jo varujemo, tako da mislim, da je tako v redu.

3.5 Peti intervju: g. Jože Erjavec (66 let; dat. int.: 27. 7. 2023)

G. Jože Erjavec je ljubitelj narave, član planinskega društva Kostrivnica in nekdanji direktor Vrtnega centra Rogaška Slatina.

KČ: Kako vi doživljate velikonočnico oziroma kaj vam osebno pomeni?

JE: Velikonočnica je zanimiva rastlina, saj je na našem območju redka in dejansko izvira iz subtropskih območij. Postala je priljubljena šele pred dvajsetimi leti. Ko smo bili otroci, smo poznali to rožo, vendar ji ni bilo posvečene veliko pozornosti.

KČ: Ste seznanjeni z varstvenim režimom, ki ureja varovanje velikonočnice?

JE: Da, organizirano je varovanje v času cvetenja, in obiskovalce opozarjajo, naj ne hodijo po rastišču. Vendar pa nisem podrobno seznanjen s podrobnostmi o tem, kako poteka sam razpored varovanja, saj to ureja planinsko društvo Poljčane.

KČ: Se je ta varstveni režim po vaših opažanjih skozi leta bistveno spremenil?

JE: Da, nabor ljudi, ki varuje velikonočnico, se je razširil, kar je pozitivno. Več ljudi se zdaj vključuje v to prizadevanje, društva so se povezala, kar omogoča večjo podporo in manjšo obremenitev za posameznike, ki so bili prej odgovorni za varovanje.

KČ: Menite, da je velikonočnica danes ustrezno zaščitena, kako bi vi uredili njeno varovanje?

JE: Fizično je velikonočnica dovolj zavarovana, vendar menim, da bi morali več pozornosti nameniti osveščanju ljudi o njenem pomenu in ranljivosti. Vzrok za njeno izginjanje je težko natančno opredeliti, morda so to vplivi klimatskih sprememb, ki povzročajo nihanje populacij.

KČ: Bi bilo treba tudi mlade že v šolah ozaveščati o ustreznem ravnanju z zaščitnimi rastlinami?

JE: Upam, da se v šolah že posvečajo ozaveščanju o naravi. Mi, ki smo del planinskega društva, se trudimo pri mladih razvijati ljubezen do narave in jih ozaveščati o varovanju. Sicer ne poznam točno šolskega sistema, vendar menim, da se vedno več poudarka daje ozaveščanju o naravovarstvenih vidikih.

KČ: Kako bi vi uredili varstveni režim velikonočnice, glede na vaše izkušnje?

JE: Vezano na varovanje bi poudaril osveščanje ljudi, saj menim, da je ključnega pomena. Drugače pa ne bi spreminjal veliko. Morda bi se moral Zavod za varstvo narave bolj vključiti v te dejavnosti, saj ni veliko medijskega odziva oz. prisotnosti na tem področju. Morda bi bilo koristno vprašati tudi ljudi, kako drugače gospodariti, tako kot se je delalo pred petdesetimi leti.

3.6 Šesti intervju: ga. Zinka Berk (ok. 67 let; dat. int.: 28. 7. 2023)

Ga. Zinka Berk je varuhinja gorske narave in predsednica planinskega društva Vrelec, ima poseben odnos do velikonočnice ter se vsako leto zavzema za njeno varovanje.

KČ: Kako doživljate velikonočnico in kaj vam osebno pomeni?

ZB: Velikonočnica je za nas simbol območja Krajinskega parka Boč in ima posebno mesto v naših srcih. Kot prva cvetlica, ki zacveti spomladi, ima velik pomen za to področje.

KČ: Ste seznanjeni z varstvenim režimom, ki ureja varovanje velikonočnice?

ZB: Poznam osnovne smernice, ki se nanašajo na varovanje velikonočnice. Na primer, vemo, da je ne smemo gnojiti in da jo fizično varujemo s postavljanjem ograje, da korenine ne bi bile uničene in da je ne bi pohodili obiskovalci.

KČ: Se je ta varstveni režim po vaših opažanjih skozi leta bistveno spremenil?

ZB: Ne morem reči, da sem opazila bistvene spremembe v varstvenem režimu skozi leta. Vendar pa sem letos opazila, da je bilo več cvetov, kar pomeni, da se je trud za varovanje očitno obrestoval.

KČ: Menite, da je velikonočnica danes ustrezno zaščitena, kako bi vi uredili njeno varovanje?

ZB: Menim, da je velikonočnica danes dovolj dobro zaščitena, saj smo zgradili ograjo, ki jo fizično varuje. Edino, kar bi morda dodatno izboljšali, je večja prisotnost čez dan, tako da bi zjutraj prišli zgodaj in zvečer ostali dlje.

KČ: Bi bilo treba tudi mlade že v šolah ozaveščati o ustreznem ravnanju z zaščitnimi rastlinami?

ZB: Absolutno, mislim, da bi bilo zelo koristno, če bi mladi že v šolah pridobivali ozaveščenost o pomenu varovanja zaščitениh rastlin. Tako bodo razumeli, da vsaka rastlina ima svoj pomen in da želimo ohraniti te rastline za prihodnje rodove, da jih bodo lahko videli v naravi, ne samo na slikah, ter da se ne bodo pojavljali stavki, kot so "nekoč so bile".

KČ: Kako bi vi uredili varstveni režim velikonočnice, glede na vaše izkušnje?

ZB: Glede na svoje izkušnje bi se osredotočila na strokovno proučitev velikonočnice. Vem, da se ne sme gnojiti, torej preučila bi njeno življenjsko okolje, prst in njene potrebe ter nato ustrezno vzgojila to rastlino, da bi se bolje razmnoževala in ohranjala svojo populacijo.

3.7 Sedmi intervju: g. Janko Kovačič (67 let; dat. int.: 04. 08. 2023)

G. Janko Kovačič je predsednik Planinskega društva Poljčane.

KČ: Kako doživljate velikonočnico in kaj vam osebno pomeni?

JK: V šestdesetih letih je bilo velikonočnic v teh krajih obilo. Največje rastišče je bilo tukaj za Planinskim domom. Poseka je bila tam, kjer je bilo nekoč tudi smučišče. Naši predniki so jo posadili pri brunarici in takrat je bilo vse vijolično od cvetočih rož.

KČ: Ste seznanjeni z varstvenim režimom, ki ureja varovanje velikonočnice?

JK: Seveda, saj ga mi urejamo v sodelovanju z drugimi društvi in prostovoljci. Začeli smo varovati velikonočnico v osemdesetih, na začetku devetdesetih let, ko je Šmarje pri Jelšah z odlokom zaščitilo to območje. Od takrat je bilo vedno več obiskovalcev, ki so prihajali občudovat in si nabirat velikonočnice za spomin. Na žalost so se tudi pojavili primeri, ko so rastlino izkopavali, da bi jo imeli na vrtovih.

KČ: Se je ta varstveni režim po vaših opažanjih skozi leta bistveno spremenil?

JK: V šestdesetih letih varstva rastlin še nismo posebej poudarjali, nismo imeli občutka, da bi bilo treba kaj varovati. Leta 1968. sem na Boču delal tečaj za gorskega stražarja, takrat smo dobili značke in se naučili, da se rastline morajo varovati, da se ne smejo trgati. Tukaj na Boču nismo imeli težav s trganjem rastlin. Vendar pa se je situacija v osemdesetih letih začela spreminjati, rastišče pri brunarici je bilo v enem dnevu izkopano, prišli so trije ljudje in vse izkopali. Hrib se je pa začel zaraščati takrat, ko so prestavili smučišče, in je velikonočnica začela izginjati. Velikonočnica je imela nekoč sloves kot abortiv, se pravi, da je v živinoreji pomagala za reševanje nezaželenih zdev.

KČ: Menite, da je velikonočnica danes ustrezno zaščitena, kako bi vi uredili njeno varovanje?

JK: Varstvo velikonočnice je zapleteno vprašanje, ki zahteva sodelovanje in ozaveščenost vseh obiskovalcev. Lahko postavimo ograjo ali električni pastir, vendar, če ljudje ne spoštujejo narave in ne razumejo, kaj povzročajo z neprimernim ravnanjem, lahko vedno najdejo način, kako obiti zaščitne ukrepe.

Leta 1994 sem se odpravil na Boč, da si ogledam cvetoče rože. Pri rastišču sem opazil kombi, katerega zadnja vrata so bila odprta, notri pa so bili lončki naloženi z velikonočnico. Kombi je pripadal neznanemu vrtnarju, ki me ni poznal. Odločil sem se, da ga izzovem in sem stopil do njega, dejal sem mu, da bi rad kupil rože, a sem ga hkrati provociral, da ima ponaredke. Vendar mi je odgovoril, da to ni res in da vsako leto nabira in prodaja te rože. Ko sem mu zagrozil, da ga bom prijavil, ni več prihajal na to območje.

V sredini devetdesetih let se je začelo opazno zmanjševati število cvetočih rož na Boču. Takrat smo na Pedagoški fakulteti v Mariboru našli profesorja Senčiča, ki je bil pripravljen prevzeti študijo o velikonočnici. Skupaj s študenti smo aktivno sodelovali pri analizah, pobiranju semen, pikiranju, sejanju ter štetju zelenih rastlin in cvetov. V tem času so se tudi mediji začeli zanimati za velikonočnico, saj so opazili, da se na tem območju dogaja nekaj posebnega. En gospod me je poklical in ponudil, da nam podari velikonočnico. V času njenega cvetenja smo jo skrbno varovali. Vendar je ta isti gospod kasneje prišel in pobral seme ter zemljo, nato pa v to originalno prst posejal velikonočnico. Odločno smo mu zagrozili in potem ni več prihajal sem. O tem, ali je velikonočnica dovolj dobro varovana, se lahko veliko pogovarjamo.

KČ: Bi bilo treba tudi mlade že v šolah ozaveščati o ustreznem ravnanju z zaščitnimi rastlinami?

JK: Absolutno, mladi bi morali biti že v šolah ozaveščeni o pomenu varovanja rastlin. Tako pridobljeno znanje bi nosili s seboj v odraslost. S tem lahko ustvarimo generacijo, ki bo ozaveščena in ohranimo naravo za naslednje generacije.

KČ: Kako bi vi uredili varstveni režim velikonočnice, glede na vaše izkušnje?

JK: Mi imamo pogodbo z Zavodom za varstvo narave za upravljanje rastišča in po tej pogodbi smo dolžni delati to, kar nam oni naložijo. Načeloma to pomeni, da je tam postavljena ograja, fizično je pa ravno ne moremo bistveno obvarovati. Lahko samo še dodatno ozaveščamo ljudi.

4. PRIMERJAVA INTERVJUJEV

Vsi intervjuvanci so povezani z varovanjem narave, velikonočnice in njeno zaščito. Velikonočnica ima za vse intervjuvance poseben pomen in simbolizira pomlad, lepoto ter pomembnost in vrednost naravnih rastlin.

Intervjuvanci opažajo, da je populacija velikonočnice v preteklih letih upadla, kar je skrb vzbujajoče in kaže na potrebo po nadaljnjem varovanju. Varstveni režim velikonočnice je postal bolj strukturiran skozi leta, s postavitvijo ograje in organizacijo varovanja med njenim cvetenjem. Intervjuvanci menijo, da bi bilo pomembno ozaveščati mlade o ustreznem ravnanju z zaščitenimi rastlinami in da bi v šole morali vključiti pouk o pomenu varovanja narave. Različni intervjuvanci imajo različne poglede na to, kako bi uredili varstveni režim velikonočnice. Nekateri predlagajo več oglaševanja in povečanje ozaveščenosti, drugi pa poudarjajo potrebo po ohranjanju naravnega okolja in puščanju rastline v miru.

Kljub temu da naj bi velikonočnica povzročala splav po navedbah Bobovnik in Justin, mi tega nismo uspeli najti v strokovni literaturi.

4.1 Podrobnejša členitev odgovorov na vprašanja

Odnos do velikonočnice:

Dr. Jože Lipnik izraža veliko skrb za velikonočnico, ki jo vidi kot pomembno rastlino z zgodovinskim pomenom ter poudarja njeno kulturno vrednost. Ivo Borovnik je čustveno povezan z velikonočnico in pravi, da ga veseli, ko vidi njeno cvetenje. Njegova skrb izhaja iz opazovanja upada te rastline zaradi vremenskih sprememb. Fanči Justin se zavzema za varovanje velikonočnice zaradi prihodnjih generacij in opozarja na izkopavanje, ki je ogrozilo njeno populacijo. Danica Padjan izpostavlja naraščajoče težave pri varovanju velikonočnice, še posebej zaradi neodgovornega obnašanja nekaterih obiskovalcev naravnega habitata. Skrbi jo tudi pomanjkanje ozaveščenosti o njenem pomenu. Jože Erjavec opaža, da je velikonočnica postala bolj priljubljena v zadnjih dvajsetih letih in kot zanimivost izpostavlja njeno redkost na tem območju.

Varstveni režim:

Vsi sogovorniki so seznanjeni s trenutnimi varstvenimi ukrepi za velikonočnico, ki vključujejo organizirano varovanje med cvetenjem, postavljanje ograj ter izobraževanje javnosti o pomenu ohranjanja te rastline. Nekateri sogovorniki pozitivno ocenjujejo širitev skupine ljudi, ki se ukvarjajo z varovanjem velikonočnice, in povezovanje društev za boljše usklajevanje varstvenih aktivnosti.

Kot navaja Jogan (2020), so ključni akterji pri varovanju velikonočnice na Boču planinci iz Poljčan, ki jo vidijo kot simbol ohranjene narave Boča. Člani Planinskega društva Poljčane so že prispevali na stotine prostovoljnih ur za vzdrževanje infrastrukture na Bočki ravni, skrb za ohranjanje rastišč in nadzor nad rastišči med cvetenjem. Njihova predanost in požrtvovalnost sta vzor, kako z ustreznim izobraževanjem in motivacijo širše skupnosti dosežemo pozitivne rezultate. Vendar pa popularizacija velikonočnice na Boču prinaša tudi dvojne izzive. Množičen obisk med cvetenjem ima verjetno neizogibne negativne posledice za naravo in samo rastlino velikonočnico. Po drugi strani pa je pritegnila tudi neodgovorne posameznike, ki vsako leto skrivaj izkopljejo vsaj nekaj rastlin. Na sestanku s predstavniki Planinskega društva Poljčane (PD Poljčane) 21. marca 2019 so mu bile predstavljene naslednje ključne informacije:

- Na sestanku so bili prisotni pomembni člani PD Poljčane, vključno s predsednikom PDP Jankom Kovačičem, ter predstavniki Zavoda RS za varstvo narave (ZRSVN), med njimi Ivo Borovnik, odsek za varstvo narave v PDP, Tanja Košar Starič, Gregor Kalan, Andreja Senegačnik in Vinko Treven.
- Predstavljen je bil podatek o postavitvi in vzdrževanju ograde, ki stoji že 3 desetletja in ščiti rastišče velikonočnice.
- Omenjena je bila organizacija nadzora nad rastiščem v času cvetenja, ki vključuje sodelovanje 40 prostovoljcev, ki se izmenjujejo vsako leto in skrbijo za varovanje območja Kucelj.
- Razpravljalo se je tudi o poskusih trženja sadik, pridobljenih iz velikonočnic na Boču, ki so potekali v zgodnjih devetdesetih letih. Poudarjeno je bilo, da so bili ugotovljeni poskusi izkopavanja velikonočnic in so bili opaženi negativni vplivi občasnih izkopavanj na populacijo te rastline. Na sestanku je bila izpostavljena bogata zgodovina rasti velikonočnic na tem območju, vključno s številnimi cvetočimi velikonočnicami v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. Razpravljalo se je o izzivih, kot je uničenje rastišča nad kočjo med gradnjo ceste v osemdesetih letih ter aktivnih zbiralcev sadik na tem rastišču spomladi 1983. Govorilo se je o označevanju posameznih naključno zasejanih velikonočnic v okolici ter o tržnem interesu za fotografiranje med cvetenjem velikonočnic. (Jogan, 2020)

Varstveni režim velikonočnice je osredotočen na fizično zaščito rastišča in preprečevanje poškodb, vendar pa ne more preprečiti njenega nezakonitega nabiranja ali uporabe. Zaradi svojega pomena v naravi in redkosti obstaja skrb, da bi lahko zunanji dejavniki, vključno s tradicionalno uporabo, ogrozili njeno preživetje. Ozaveščanje javnosti o tej dilemi in poudarek na pomenu ohranjanja narave ter njene biotske raznovrstnosti sta ključna v boju za ohranitev velikonočnice in njenega ekosistema.

Ogroženost in razlogi za upad:

Sogovorniki se strinjajo, da je velikonočnica ogrožena vrsta in da so različni dejavniki prispevali k njenemu upadu. To vključuje spremembe v okolju, izkopavanje zaradi zgodovinskih raziskav ter vplive človeške dejavnosti, kot so podnebne spremembe. Ivo Borovnik izpostavi vplive podnebnih sprememb na velikonočnico, ki vključujejo manj snega pozimi, višje temperature in pomanjkanje žuželk za opraševanje.

Različne človeške dejavnosti, kot so opuščanje in intenzifikacija kmetijskih dejavnosti ter spremembe v rabi zemljišč, lahko vplivajo na rastiščne razmere in s tem na vrstno pestrost rastlin, še posebej pa na rastišča velikonočnic. Tovrstni primeri so:

- **Spremembe rastiščnih razmer:** Opuščanje ali intenzifikacija kmetijskih dejavnosti, kot so gnojenje, preoravanje in dosejevanje, lahko povzročijo spremembe v rastiščnih razmerah. To lahko privede do sprememb v medsebojnih odnosih med rastlinami, pri čemer konkurenčno močnejše vrste prevzamejo prednost. Na primer, rastline, prilagojene na senco ali bogata tla, bodo postale prevladujoče. To lahko vodi v siromašenje vrstne pestrosti rastlin ali zaraščanje travnikov.
- **Vpliv gozda na rastišča:** Omenjeno je, da se gozd na nekaterih parcelah ob južnem robu Kuclja širi in postaja bolj senčen, kar ima negativen vpliv na rastišča velikonočnic. Predlaga se možnost goloseka na teh parcelah, da bi ponovno ustvarili bolj ugodne razmere za velikonočnice.
- **Vpliv kmetijske prakse:** Besedilo opozarja, da radikalne spremembe v kmetijski praksi, kot je pognojevanje njiv s koruzo in topinamburjem za gostitev divjadi, lahko škodljivo vplivajo na rastišča velikonočnic. Takšni posegi lahko spremenijo dinamiko rastlinojede divjadi in vplivajo na kakovost tal ter uničijo preostale travnike, ki bi lahko bili primerna rastišča za velikonočnice.
- **Vloga paše:** Raziskovalci razmišljajo o vlogi paše živine, kot je govedo, pri ohranjanju velikonočnic. Vendar se opozarja na potrebo po preverjanju in raziskovanju ustreznih metod paše, pri čemer se upošteva različne pristope, kot je paša drobnice in upoštevanje intenzivnosti in sezonskosti paše. (Jogan, 2020)

Ozaveščanje in izobraževanje:

Sogovorniki poudarjajo potrebo po ozaveščanju javnosti o pomenu varovanja velikonočnice in narave nasploh. Še posebej izpostavljajo potrebo po izobraževanju mladih o teh vprašanjih. Nekateri predlagajo, da bi bilo smiselno vključiti izobraževalne programe o naravovarstvu že v vrtcih in šolah ter organizirati naravovarstvene izlete za javnost.

Po drugi strani pa je popularnost velikonočnice posledica njene izpostavljenosti v medijih ter vabil za obisk. Za tiste, ki niso strokovnjaki na tem področju, pa so pomembne tudi informativne table, ki lahko nevednemu obiskovalcu jasno pokažejo, katero rastlino je treba izkopati. Enako vlogo

igra tudi opazno označevanje posameznih območij znotraj ograjenih površin, kjer rastejo te rastline. (Jogan, 2020)

Pogled v prihodnost:

Kljub varstvenim ukrepom se sogovorniki sprašujejo, ali bo velikonočnica preživela v prihodnosti ob upoštevanju obiska in neodgovornega ravnanja ljudi. Izražajo pesimizem glede njene prihodnosti. Danica Padjan predlaga možnost boljšega skrivanja velikonočnice pred javnostjo, da bi jo zaščitili pred izkopavanjem in drugimi negativnimi vplivi.

Pri vzpostavljanju enako kakovostnih stikov, kot so bili vzpostavljeni s planinci, bi bilo treba sodelovati tudi z lastniki in uporabniki vseh travniških parcel na bočki ravnini in okoliškem gozdu, kmetijsko pospeševalno službo, lastniki in najemniki planinske koč, lovci, najemniki površin za množične prireditve, sprehajalci psov, rekreativci in druge udeležence, ki imajo vpliv na območje Boča. (Jogan, 2020)

Vsi intervjuvanci so zavezani k ohranjanju velikonočnice, a imajo različne perspektive in ideje, kako doseči ta cilj. Skupno jim je, da vsi želijo zagotoviti dolgoročno preživetje te čudovite rastline ter ozaveščati javnost o njenem pomenu in ranljivosti. Poudarjajo, da je ozaveščanje javnosti, zlasti mladih, ključno za razumevanje pomena in krhkosti zaščitene rastline, kot je velikonočnica. Skozi ozaveščanje in izobraževanje se lahko doseže večje razumevanje in zavest o potrebi po varovanju narave ter ohranjanju teh dragocenih rastlin za prihodnje generacije.

5. ZAKLJUČEK

Velikonočnica je simbol pomladi, lepote in edinstvenosti narave, ki nas obdaja. Žal pa smo priča upadu populacije velikonočnice, kar nas mora skrbeti in spodbuditi k ukrepanju. Kot varuhinja narave, si želim prispevati k ohranitvi velikonočnice, saj se zavedam njenega izjemnega pomena in ranljivosti v našem okolju.

Preden je bilo omrežje Natura 2000 ustanovljeno, so v dokumentu že določili različne ukrepe za zaščito populacij velikonočnice. Na primer, Škornik (2004) je opozorila na tveganja za rastišča, ki izhajajo iz intenzivnejše uporabe travnikov ali pa iz opuščanja košnje, kar je vodilo v zaraščanje travnikov z grmičevjem in drevesi. Omenila je tudi "nepravilno varstvo, ki smo mu lahko priča predvsem na Boču," in kot neustrezno rešitev predlagala uporabo lesenih ograj, postavitve opozorilnih tabel ter prepoved kakršne koli dejavnosti na rastišču. Že takrat je bilo jasno, da je zaradi stopljenih tal okoli lesenih ograj naravno širjenje velikonočnice s semeni omejeno, medtem ko je opuščanje košnje vodilo v zaraščanje z lesnimi rastlinami, ki so predstavljale konkurenčno grožnjo za velikonočnico, ki potrebuje svetlobo. Škornik je prav tako opozorila na druge neprimerne posege v okolici, kot so nepravilna košnja, gnojenje in pretvorba travnikov v njive. (Jogan, 2020)

Hkrati pa je Škornik (2004) trdila, da za ohranjanje populacije velikonočnice zadošča enkratna ali celo dvakratna košnja na leto, prednostno pozno poleti. Vendar danes vemo, da je samo košnja, zlasti pozno poleti, premalo za ohranitev te rastline. Tudi priporočilo o višini košnje med 10 in 15 cm nad tlemi ostaja nejasno, saj takšna košnja neučinkovito omejuje konkurenco z višjimi rastlinami, ki lahko zasenčijo pritlične liste velikonočnice. Iz tega povzetka je razvidno, da so bile ocene ogrožanja populacije velikonočnice precej splošne, čeprav so bile negativne ocene nekaterih ukrepov jasne. Kljub številnim raziskavam, ki so nedvoumno pokazale, da je razmnoževanje s semeni zanemarljivo, pa se pozornost na področju naravovarstva ni usmerila v ustvarjanje ugodnih pogojev za dolgoročno preživetje obstoječih rastlin.

V zvezi z obstoječo populacijo velikonočnice na boški ravni bi bilo treba identificirati vse relevantne udeležence, kot so Planinsko društvo Poljčane, lastniki in uporabniki zemljišč, kmetijska svetovalna služba, občina Rogaška Slatina, lovska družina, organizatorji dogodkov na Boču, najemnik planinske koče itd., ki na kakršenkoli način vplivajo na to situacijo. Prav tako bi bilo treba prepoznati njihove ključne pozitivne in negativne vloge, določiti način komuniciranja z njimi ter imenovati pristojni organ, ki bi bil odgovoren za to komunikacijo. Nadalje bi bilo treba ugotoviti uradne podlage za ukrepanje, način spodbujanja ali preprečevanja določenih aktivnosti ter način preverjanja stanja in poročanja. Vse te informacije bi morale biti zbrane na primeren način na letni ravni, obdelane in uporabljene za načrtovanje dejavnosti za prihodnjo sezono. Populacija velikonočnice na boški ravni bi tako lahko služila kot model za vzpostavitev učinkovitega naravovarstvenega režima tudi za podobne primere izjemno ogroženih populacij

vrst. (Jogan, 2020)

Skozi intervjuje sem spoznala, da je ozaveščanje javnosti, zlasti mladih, ključno za ohranitev teh dragocenih rastlin. Le z izobraževanjem in s poudarjanjem pomembnosti varovanja narave lahko posredujemo sporočilo, kako krhko je ravnotežje v ekosistemih in kako pomembno je, da spoštujemo naravne vire. Dilema, ki se poraja glede zgodovinske uporabe velikonočnice kot abortivnega sredstva, nas opominja, da je potrebno z znanjem in ozaveščanjem preprečiti neprimerno ravnanje z naravnimi rastlinami. Zato je ključno, da mladi razumejo, da je narava naš dragoceni zaklad, ki ga moramo varovati za prihodnje generacije.

Osebno verjamem, da lahko s skupnimi prizadevanji in odgovornim ravnanjem ohranimo velikonočnico in druge zaščitene rastline za prihodnje generacije. Želim si, da bi se vsi zavedali, kako pomembna je vsaka rastlina in kako edinstven je vsak ekosistem. Samo skozi ozaveščanje, izobraževanje in skupno delovanje lahko poskrbimo za ohranitev naravne raznolikosti, ki nas bogati in nam omogoča, da živimo v sožitju z naravo.

Zato si s to nalogo prizadevam prispevati k ozaveščanju javnosti o pomenu ohranjanja velikonočnice in drugih zaščitениh rastlin. Zavedam se, da smo vsi skupaj odgovorni za prihodnost našega planeta in da lahko s skupnimi močmi naredimo veliko za ohranitev čudovitega sveta narave, ki nas obdaja. Verjamem, da je vsak korak v smeri varovanja narave in njenih zakladov ključen za ustvarjanje boljšega jutri, polnega biotske raznovrstnosti in čistega okolja za prihodnje generacije.

6. LITERATURA

1. Čušin, B., Babij, V., Bačič, M., Daksobler, I., Frajman, B., Jogan, J., Kaligarič, M., Praprotnik, N., Seliškar, A., Skoberne, P., Surina, B., Škornik, S., & Vreš, B. (2004). *Natura 2000 v Sloveniji, Rastline* (p. 172). Založba ZRC, ZRC SAZU. <http://bijh.zrc-sazu.si/sites/default/files/961650066X.pdf>.
2. Jogan, Jernej (2020). Velikonočnica (*Pulsatilla grandis*) na Boču. *Hladnikia (Ljubljana)*, številka 45, str. 35-69. URN:NBN:SI:DOC-IY2OS79P z <http://www.dlib.si>.